

Nr 555.

Av herrar Edström och Nilsson i Svalöv, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 182, angående anslag till Folk-rörelsernas sparkampanj m. m.

Om behovet av ett till alla foklager spritt, frivilligt sparande synes numera inga delade meningar råda.

Alla meningsriktningar äro uppenbarligen överens om det frivilliga sparandets funktion i samhällsekonomin och därför också om dess nödvändighet. Man förefaller också ha insett, att frivilligt sparande icke kan ersättas av tvångssparande samt att den omtanke om den egna ekonomin åt vilken de flesta former av sparande ger uttryck också är ett samhälleligt värde. Icke minst utvecklingen under efterkrigstiden inom och utom vårt eget land kan anses ha på ett så påtagligt sätt demonstrerat de många, fria sparinsatsernas ofrånkomlighet, att man torde kunna tala om en allmänt vedertagen uppfattning om önskvärdheten av samhälleliga insatser till sparandets främjande.

Det frivilliga sparandets omfattning beror förutom av sparförmågan av viljan att skjuta konsumtion på framtiden. Sparförmågan har anknytning till den ekonomiska situationen och till inkomstfördelningen i samhället. Förhållandet mellan vad medborgarna bedöma som "minimiinkomst" och vad de verkligen erhålla i inkomst kan sägas lämna den marginal, som gör sparande möjligt.

I viss mån beror således redan sparförmågan på en subjektiv värdering. I långt högre grad är detta fallet med sparviljan. Denna bestämmes väsentligen av det svar inkomsttagarna anse sig kunna och bära lämna på frågan om de verkligen behöva spara — med hänsyn till framtiden — och om det ur egna synpunkten lönar sig att spara. Man bör naturligtvis i detta sammanhang icke bortse från kraften i de allmänna motiveringar, som kunna aktualiseras om sparandets samhällsekonomiska vikt. Kvar torde dock stå, att de enskildas handlande i allt övervägande grad bestämmes av personliga uppfattningar om det som betraktas som personliga fördelar.

I mycket hög grad måste de ekonomiska förutsättningarna för en i de flesta folkgrupper spridd sparförmåga ha stärkts under efterkrigstiden. Inkomsterna ha stigit, sysselsättningen har varit god. Särskilt de yngre årsgrupperna ha en i förhållande till förkrigstidens ungdom gynnad ekonomisk ställning. Under sådana förhållanden är det anmärkningsvärt att sparandet icke fått större omfattning än det fått. Att i siffror ange de förändringar det undergått förefaller — som i Kungl. Maj:ts proposition

nr 182 antydes — vara omöjligt. Det är troligt att sparandet på allra senaste år något ökat, efter en kraftig minskning år 1947, men osäkert är, om denna ökning motsvarar de sammanlagda troliga inkomstökningarna och penningvärdets förändringar.

Själva lusten att spara måste således ha undergått betydande förändringar. Under alla förhållanden har den icke utvecklats i den takt och riktning, som ur allmänna synpunkter anses önskvärt.

Detta kan ha samband med mera långsiktigt grundade bedömanden. Många kunna ha kommit till den uppfattningen, att de numera genom "att betala sina skatter" sörja för sin trygghet i olika hänseenden, främst för äldre dagar. Den omfattning pensionering av olika slag erhållit kan minska känslan av det egna sparandets personliga nödvändighet. Icke så få torde fatta pensionsrätten som en uppskjuten lön, som ett slags sparande genom arbetsgivaren, antingen nu denna är stat, kommun eller ett enskilt företag.

Att det även ur denna synpunkt är angeläget att giva de socialpolitiska rättigheterna en utformning, som icke uppfattas som "fientlig mot dem som sparar" är uppenbart.

Alla tecken tyda emellertid på att de för sparviljan verkligt avgörande faktorerna äga ett ännu påtagligare samband med den psykologiskt-ekonomiska atmosfär, för vilken den aktuella ekonomiska politiken är av avgörande betydelse. Under efterkrigsåren har en misstro mot det allmännas vilja och förmåga att bevara penningvärdet vuxit fram. Särskilt de äldre årsklasser, som sett det reella värdet av sina besparingar undan för undan minska, torde i icke obetydlig omfattning ha förlorat lusten att fortsätta att spara. Skattepolitiken, särskilt förmögenhetsskattens utformning, spelar säkerligen stor roll. Skillnaden i behållen inkomst för den som är hänvisad att leva på avkastningen av gjorda besparingar och den som på annat sätt sörjt för sin ålderdomsförsörjning är så markant, att den icke kunnat undgå att göra intryck. I icke ringa grad sakna människorna närliggande konkreta sparmål, vartill olika inskränkningar i den ekonomiska rörelsefriheten medverkat. Särskilt torde detta vara fallet med inskränkningarna i rätten att bygga för egna bostadsändamål och rörelseändamål. Över huvud taget torde en viss känsla av osäkerhet om rätten att — nu och i framtiden — disponera de egna sparmedlen medföra minskad benägenhet att uppskjuta konsumtion, att spara. *

Ett i verklig mening ökat sparande är för sin uppkomst beroende av en ekonomisk politik, vilken kan vinna gehör som sparsvänlig. Det är därvidlag icke tillräckligt med allmänna deklarationer.

Propagandamässigt utformade kampanjer för ökat frivilligt sparande ha förekommit mycket länge. De ha drivits i skiftande former och använt skiftande argument. Ansvariga för dem ha varit enskilda personer, med eller utan särskilt uppdrag, sammanslutningar och sparmedelsförvaltande

institutioner av olika slag. Icke minst inom de stora ideella folkrörelserna och inom olika religiöst betonade rörelser av samma art har en "sparpropaganda i sak" av största betydelse förekommit. Det är naturligt, att det under tidernas lopp inom denna frivilliga sparpropaganda vuxit fram en säker förståelse för vad slags argumentation, som gör effekt. Det är ingalunda säkert, att denna förståelse förbliver under något slags statlig överledning.

Man torde icke kunna göra gällande att den frivilliga sparpropagandan försummat taga den moderna propagandatekniken i sin tjänst. Såväl försäkringsbolag som sparbanker ha skickligt utnyttjat modern reklamteknik. Olika överenskommelser om viss koncentration av verksamheten ha givit rum för både den tekniskt kanske mera slagkraftiga, centralt ledda propagandan och för den efter de lokala omständigheterna anpassade. Även de stora affärsbankerna och postsparbanken ha medverkat och medverka såväl genom mera kvalificerad ekonomisk upplysningsverksamhet som genom reklam i egentlig bemärkelse.

Ej heller torde det kunna påstås att den fria sparpropagandan saknar anknytning till de stora folkgrupperna. Det torde vara tillräckligt att påminna om de svenska sparbankernas karaktär, om deras plats i bygdernas liv och om sättet för deras förvaltning samt om de stora försäkringsbolagens art och samband med försäkringstagarna, vartill sedan kommer de många mindre försäkringssammanslutningar, vilka på ett mera direkt sätt än kanske några organisationer äro demokratiska instrument.

Man kan allvarligt betvivla såväl behovet av som fördelarna med en statsdirigerad och av skattebetalarnas medel bekostad sparpropaganda. Hur en statlig propaganda till slut verkar kan aldrig i förväg beräknas. Den fria sparpropagandan förefaller ha alla möjligheter att fylla behovet av "sparupplysning".

Den sparkampanj, för vilken anslag äskas i Kungl. Maj:ts proposition nr 182, är formellt en angelägenhet för de stora organisationerna. I och för sig är det glädjande att dessa organisationer velat medverka i arbetet för ökat sparande. Däri torde man kunna se ytterligare ett tecken på den ekonomiska ansvarskänsla som dominerar dem. En sådan medverkan behöver dock icke nödvändigtvis taga formen av en i sista hand statligt dirigerad verksamhet. Den torde likväl kunna knytas till den fristående verksamheten i sparfrämjande syfte, som fortfarande med kraft bedrivs. Något avgörande argument för de äskade anslagen är denna medverkan således icke.

Redan ovan anförda allmänna omständigheter synas oss vara grund för en hemställan om avslag på i propositionen gjorda anslagsäskanden. Därtill komma emellertid dels mera speciella omständigheter, dels de statsfinansiella överväganden, vilka icke minst i nuvarande budgetläge måste tillmätas avgörande vikt.

Av proposition nr 182 framgår att kostnaderna för folkrörelsernas sparkampanj för tiden oktober 1947—juni 1950 kunna beräknas till icke mindre än omkring 2,8 miljoner kronor. Av detta belopp kunna 918 000 kronor beräknas åtgå för "administrationskostnader". 554 000 kronor synas komma att utgå som ersättning till länsombud i direkta arvoden, vartill sedan komma resekostnader och expensutgifter av olika slag. Antalet sådana länsombud förefaller ha rört sig under trettio. Några som helst pensionskostnader torde icke ha behövt förekomma, då samtliga ombud uppenbarligen innehåft annan ordinarie syssla, i ett stort antal fall politiska ombudsmannasysslor. Huruvida länsombuden ägnat hela sin arbetstid åt uppgiften att vara länsombud framgår icke klart av i propositionen redovisat material. Ehuru folkrörelsernas sparkampanj först i juni månad 1949 lämnade firma Folkreklam och anskaffade egna kanslilokaler, uppgå de centrala administrationskostnaderna till 364 000 kronor. För jämförelse kan nämnas, att de egentliga reklamkostnaderna (affischer, trycksaker, film och annonser) för samma tid nå en höjd av 1 516 000 kronor.

Visserligen ha erkännansvärda försök gjorts att för budgetåret 1950/51 nedbringa kostnaderna men fortfarande kvarstår en administrationskostnad på 122 000 kronor. För affischering, annonsering och film beräknar man en sammanlagd kostnad av 245 000 kronor. Till länsombuden föreslås en ersättning av 200 kronor per månad skola utgå — för en veckas arbete i månaden. Det centrala kansliets verkställande direktör skall avlönas med 18 000 kronor per år.

Riksgäldsfullmäktige ha framhållit angelägenheten av en prövning, huruvida icke anslaget i framtiden skulle kunna ytterligare nedskäras. Särskilt ställa sig fullmäktige frågande inför organisationen med särskilda länsombud. Föredragande departementschefen finner det angeläget "att till prövning framdeles upptages frågan om icke en ytterligare nedskärning av kostnaderna för sparkampanjens verksamhet, utöver den som nu skett, bör kunna åstadkommas, därest den av detta organ — 'Folkrörelsernas sparkampanj' — bedrivna verksamheten över huvud är erforderlig i fortsättningen".

Den på statsfinansiella grunder fotade tveksamheten om verksamhetens fortsättande förefaller sålunda vara förhållandevis allmän. Som motskäl har väsentligen anförts, att i nuvarande läge "skulle det vara klokt om en statsunderstödd propagandaverksamhet, som tillkommit i avsikt att stimulera till ett nödvändigt sparande, skulle helt inställas". Detta förmenas kunna medföra, att stora folkgrupper skulle få den föreställningen, att ett allmänt sparande icke längre skulle vara av särskild vikt. Denna farhåga förefaller icke vara särskilt väl grundad. Den ger på sitt speciella sätt uttryck åt en uppfattning av propagandans effekt, som knappast torde motsvara den verkliga. Därtill kommer dels att argumentationen synes utgå

från en märklig underskattning av statsmakternas förmåga att göra sin bedömning av den ekonomiska situationen känd, dels att den med samma tyngd kan anföras vid varje tidpunkt, då försök skulle göras att undvika statsbudgetens belastning med utgifter för propagandaverksamhet av detta slag.

Särskilt i nuvarande läge, då riksdagen nödgats att av statsfinansiella skäl avvisa framställningar även av trängande nödvändighetsgrad, förefalla icke tillräckliga skäl ha anförts för anslag av detta slag.

Till i proposition nr 182 framfört förslag om statsanslag på 150 000 kronor, vilket skulle möjliggöra ett lotteri, vars syfte skulle vara att stimulera det så kallade lönesparandet, måste i första hand anföras, att det förefaller synnerligen litet tilltalande att med lotterispel stimulera ungdomens sparande. Lönesparandet har till uppgift att redan från ungdomen vänja inkomsttagarna att genom regelbundet sparande bygga upp en reservfond, att skapa goda sparvanor. Att som lockmedel härför använda ett lotteris vinstchanser kan inte vara sunt. Det regelbundna sparandet bygger och måste bygga på motsatsen till chanstagandet i ett lotteri. Att staten ställer vinsterna till förfogande med hjälp av skattebetalarnas insatser förändrar intet i sak.

De ifrågasatta vinsterna skulle kontant utbetalas — inte i likhet med den prestation, som medfört dem, ha något drag av sparande över sig. Genom att spara ett visst belopp skulle man alltså få tillfälle att omedelbart konsumera ett långt större. Det ifrågasatta vinstbeloppet beräknas skola uppgå till icke mindre än en procent på nysparat belopp. Även om antalet anmälda "lönsparare" för närvarande icke förefaller så stort, att några nämnvärda statsfinansiella konsekvenser äro att befara, kan det diskuteras om en speciell grupp sparare — men icke den, vars sparförmåga är den minsta — skall på övriga medborgares och därmed övriga sparares bekostnad på detta sätt särskilt premieras. I fråga om insättningar på postsparbank och affärsbankernas sparkassekonti få nämligen de sparare, som före uppnådda 25 års ålder binda sig för regelbundet sparande, en ränta som med $\frac{1}{2}$ % överstiger övriga insättares. Därtill skulle sedan komma "vinstchanser" som motsvara 1 % på gjorda nyinsättningar. Till detta måste läggas de betydande propagandakostnaderna för framdrivandet av denna sparform. Dessa kunna i brist på material icke beräknas men av alla tecken att döma förefalla de i förhållande till effekten komma att bli betydande. Lönesparandet är sålunda uppenbarligen en dyrbar form av sparande, dyrbar icke minst för det allmänna.

Under återopande av vad vi ovan anført hemställa vi,

att riksdagen måtte avslå i Kungl. Maj:ts proposition nr 182 framställt äskande under a) om anslag till Folk-
rörelsernas sparkampanj av 490 000 kronor; och b) om

anslag till Vinstutlottning i samband med lönsparande av
150 000 kronor.

Stockholm den 13 april 1950.

Walter Edström.

Eric Nilsson,
Svalöv.
